

A Szótári Osztály 2011. évi jelentése

Az osztály fő feladatai a beszámolási évben

Az osztály fő feladata *A magyar nyelv nagyszótára* 3. (*B–bes*) és a 4. (*Besz–by*) kötetének kiadása, az 5. (*C–dzs*), valamint az *e* betűs címszavakat tartalmazó 6. kötet szócikkeinek írása, valamint az *Új magyar etimológiai szótár* készítése.

A 2011-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A nagyszótári munkálatok keretében megtörtént a 3. *B–bes* és 4. *Besz–by* kötet kiadási előkészítése, tördelése, korrektúrája és megjelentetése (ennek kiadói feladatait is az osztály munkatársai végezték), valamint külső szakemberrel együttműködve a terjesztés megszervezése. Ezzel újabb két kötet vált hozzáférhetővé a nagyközönség számára e hézagpótló, a magyar nyelvtudomány nagy adósságát törlesztő munkából, amely több mint kétszáz év szókészletét tükrözi és elemzi a lexikográfia eszközeivel. E szótári sorozat nem csupán a nyelvészet és a társtudományok kutatóinak fontos segédeszköze, hanem jogászok, tanárok, újságírók és más hivatásos kommunikátorok, bölcsészek és természettudósok, könyvtárosok és könyvolvasók egyaránt haszonnal forgathatják.

Folytatódott az 5. szótári kötet *d*, *dz*, *dzs* betűs szócikkeinek írása, a *C–dzs* kötet elkészült szócikkeinek szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, valamint a címszavak morfológiai kódolása. Folyt az *e–é* betűs címszólista összeállítása, a forrásjegyzék karbantartása és a filológiai ellenőrzés. Elkezdődött az *e* betűs címszavakat tartalmazó 6. kötet szócikkeinek írása. Mivel 2011-ben az osztály munkatársai átlagosan 4 hónapot a kiadói munkálatokkal töltöttek, új szócikkek írására és a szerkesztésre a szokásosnál lényegesen kevesebb idő jutott. Mintegy 1340 új szócikk készült el, és kb. 1190 (nagyra részben korábban megírt) szócikk szerkesztése történt meg.

Jelentős fejlesztésen ment keresztül a forrásjegyzék webes megjelenése. Az osztály egy új munkatárs szócikkírói betanítását végezte el.

Az *Új magyar etimológiai szótár* munkálataiban folyóiratok átnézésével részben megtörtént az etimológiai és szótörténeti irodalom feltárása. Első változatban elkészült a címszójegyzék, megtörtént a szócikkstruktúra és az adatbázis-formátum kialakítása, és megvalósultak az ehhez szükséges informatikai beszerzések, fejlesztések. Elkezdődött szócikkek szótörténeti részének bevitele a szótári adatbázisba.

Az osztály munkatársai közül hatan folytatták egyéni kutató-, felsőoktatási, valamint a tudományos közéletben végzett munkájukat, illetve öten egyetemi vagy doktori iskolai tanulmányaikat. Három sikeres doktori védésre került sor.

Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

A magyar nyelv nagyszótára 3. és 4. kötetének kiadásához kapcsolódva két könyvbemutatót szervezett a Szótári Osztály. Az egyik a sajtó munkatársai számára mutatta be a nagyszótári munkálatokat és az új köteteket, a másikra a Petőfi Irodalmi Múzeumban került sor, ezen írók beszéltek szótár és irodalom kapcsolatáról, szótárhasználati szokásaikról.

Elkészült a Nagyszótár honlapja is, amely információkat nyújt a nagyközönség számára a szótárról és szótári munkálatokról, és hozzáférést biztosít a szótáríráshoz is használt *Magyar történeti szövegtár* anyagához, illetve a szótárban feldolgozott művek forrásjegyzékéhez.

A Szótári Osztály munkatársai tudományos ismeretterjesztő előadások és publikációk segítségével a laikus érdeklődők ismereteit is gyarapították a nyelvtudomány, különösen a lexikográfia kérdéskörében.

A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2011-ben

Hazai kapcsolatok

Az osztály két munkatársa tanított felsőoktatási intézményben: egy munkatárs a PPKE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékén docensként magyar nyelvtörténetet és Bevezetés a nyelvtudományba kurzust, egy másik a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén egyetemi tanárként stilisztikát.

Az osztály munkatársai közül négyen folytatták doktoriskolai tanulmányaikat, öten a tudományos közéletben végzett munkájukat. Három munkatárs sikeresen megvédte doktori disszertációját, és PhD-fokozatot szerzett, ketten dolgoztak disszertációjukon.

Az osztály munkatársai nyolc tudományos testületi tagsággal rendelkeznek, valamint négy folyóirat, illetve egy sorozat szerkesztői vagy szerkesztőbizottsági tagjai.

Tudományos testületi tagságok:

MTA Nyelvtudományi Bizottság 2

az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Szótári Munkabizottság 2

az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Magyar Nyelvészeti Munkabizottság
1

MTA Magyar Nyelvi Bizottság 2

MTA Irodalomtudományi Informatikai Munkabizottság 1

Szerkesztőbizottsági tagságok:

Édes Anyanyelvünk

Lexikográfiai Füzetek

Magyar Nyelvőr

Névtani Értesítő

Nyelvtudományi Közlemények

Nemzetközi kapcsolatok

Egy munkatárs előadást tartott a müncheni Ludwig-Maximilians-Universität meghívására a magyar szótártörténetről.

Intézményi és pályázati együttműködések

intézeti kutató(k) neve	együttműködő			pályázati keret?
	intézmény neve	tanszék neve	vezető kutató neve	
Gerstner Károly	PPKE BTK	Magyar Nyelvi Tanszék	Hegedűs Attila	OTKA 81854

Részvétel nemzetközi konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (pontos „tól- ig” dátumokkal!)
Gerstner Károly	Stehende Wendungen als Ausdrücke der volkstümlichen Denkweise im Neuen ungarischen Dialektwörterbuch	Fifth International Symposium on Finno-Ugric Languages in Groningen (The Netherlands): The Finno-Ugric contribution to international research on folklore, myth and cultural identity	Groningen (Hollandia)	2011. június 7–9.
Kozma, Judit	Ungarische und deutsche volkstümliche Sternennamen	XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences	Barcelona (Spanyolország)	2011. szeptember 5–9.
Szabó, Réka	Image, meaning and interpretation in human thinking	Culture and Cognition	Budapest	2011. november 18.

Részvétel hazai konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (pontos „tól- ig” dátumokkal!)
Baumann, Viola	A morfológiai nyelvtipológia hazai terminológiája (a középiskolai oktatásban)	7. Félúton Konferencia	Budapest	2011. október 6–7.
Dömötör Éva	Mutató névmások a grammatikalizációs ösvényen	7. Félúton Konferencia	Budapest	2011. október 6–7.
Gerstner Károly	A szóeredet és a szókészlet helyzet (lehetséges) összefüggéséről	7. Félúton Konferencia.	Budapest	2011. október 5–6.
Gerstner	Személynevek	A nyelvföldrajztól a	Győr	2011. november 5.

Károly	hazai német földrajzi neveken	névföldrajzig II. Családnév – helynév – kisebbségek		
<u>Gerstner Károly</u> – Hegedűs Attila	Regionális különbségek a vonzathasználatban a nyelvi relativizmus nézőpontjából	Nyelvelmélet és dialektológia	Piliscsaba	2011. november 15–16.
Gerstner Károly	<i>Etimológia és szótárszerkesztés</i>	Benkő Loránd emlékezete. Tudományos emlékülés	Budapest	2011. november 28.
Kemény Gábor	Krúdy Szindbádja és a Márai Szindbád a számok tükrében	A stíluskohézió eszközei a modern és posztmodern szövegekben	Debrecen	2011. március 9.
Kozma Judit	Űreszköznevek helyesírási kérdéseiről	7. Félúton Konferencia	Budapest	2011. október 6–7.
Szabó Réka	A szimbólumok befolyása a mindennapi metaforákra	7. Félúton Konferencia	Budapest	2011. október 6–7.
Szabó Tamás Péter	Külkezedményezett javítások a tanórán	V. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia	Budapest	2011. február 4.
Szabó Tamás Péter	Identitásépítés a metanyelvben	Az identitás szemiotikája konferencia	Szeged	2011. május 6–7.
Szabó Tamás Péter	Metanyelv az iskolában. Egy új beszélt nyelvi adatbázisról	10. Beszédkutatás Konferencia	Budapest	2011. október 27–28.

Fontosabb elnyert pályázatok rövid bemutatása

pályázat címe	pály. azonosító száma	szerződés szerinti kezdő dátum	2011-re eső támogatás	várható eredmények
Új magyar etimológiai szótár	K 83540	2011. 02. 01.	9.940.000,- Ft	Egy kétkötetes, ~ 15 ezer címszót tartalmazó magyar nyelvű etimológiai szótár

Az év folyamán megjelent tudományos publikációk

1. Gerstner Károly: A 3. Kiváló Magyar Szótár versenyről. *Modern Nyelvoktatás* 17/1 (2011): 95–96.
2. Gerstner Károly: Személynevek hazai földrajzi nevekben. In Vörös Ferenc (szerk.): *Családnév – helynév – kisebbségek. A nyelvföldrajztól a névföldrajzig II.* Savaria University Press, Szombathely, 2011. 55–61.
3. Gerstner Károly: Die Rolle des Großwörterbuches des Ungarischen in der ungarischen Kulturgeschichte. In Csúcs Sándor et al. (szerk.): *Congressus XI. Internationalis Fenno-Ugristarum. Pars VI.* Piliscsaba, 2010. 08. 09–14. Reguly Társaság, Piliscsaba, 2011. 21–28.
4. Хорват, Ласло: Неисследованная часть лексики: терминология шахматной игры в финно-угорских языках. In Csúcs Sándor et al. (szerk.): *Congressus XI. Internationalis Fenno-Ugristarum. Pars IV.* Piliscsaba, 2010. 08. 09–14. Reguly Társaság, Piliscsaba, 2011. 140–145.
5. Horváth László: A felszólító módú igealakok kettősségének diakrón korpuszvizsgálata. In Bakró-Nagy Marianne–Forgács Tamás (szerk.): *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei VI.* Szeged, 2009. 10. 14–15. SZTE Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 2011. 115–122.
6. Horváth László: *Szirtok, szanszkritül és társaik. Édes Anyanyelvünk* 33/5 (2011): 15.
7. Horváth László: Történeti korpuszvizsgálat a hangrendi illeszkedés köréből. *Magyar Nyelvőr* 135 (2011): 324–339.
8. Ittész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára. 3. B–bes.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 1039 p.
9. Ittész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára. 4. Besz–by.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 1020 p.
10. Kemény Gábor: A szöveganyag nyelvisége – plusz valami más... (Weöres Sándor: *Via vitae*). *Magyar Nyelvőr* 135 (2011): 423–430.
11. Kemény Gábor: *Asszisztancia* [?!]. *Édes Anyanyelvünk* 33/4 (2011): 7.
12. Kemény Gábor: *Egyre inkább gyakoribb a kétszeres fokozás. Édes Anyanyelvünk* 33/3 (2011): 7.
13. Kemény Gábor: Jegyzetek a művészi hangfestés és a hangszimbolika kérdéséhez. In: Gréczi-Zsoldos Enikő (szerk.): *Versében él... Mózes Huba köszöntése 70. születésnapján.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2011. 162–174.
14. Kemény Gábor: Koccan a stílus, csikorog a nyelvtan. *Édes Anyanyelvünk* 33/5 (2011): 7.
15. Kemény Gábor: Krúdy Szindbádja és a Márai-Szindbád a számok tükrében. In Szikszainé Nagy Irma (szerk.): *A stíluskohézió eszközei a modern és posztmodern szövegekben.* Debrecen, 2011. 03. 09. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011. 114–132.
16. Kemény Gábor: Megint egyszer: *ami és amely. Édes Anyanyelvünk* 33/1 (2011): 7.
17. Kemény Gábor: Oltári csöndet! *Édes Anyanyelvünk* 33/5 (2011): 7.
18. Kemény Gábor: Post festa(m). *Édes Anyanyelvünk* 33/2 (2011): 7.
19. Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. „Bebicskázott a kamion”. *Édes Anyanyelvünk* 33/2 (2011): 7.
20. Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. „Elbútorozott hites urától...”. *Édes Anyanyelvünk* 33/1 (2011): 7.
21. Kemény Gábor: Új szavakat tanulok. *Rakásol. Édes Anyanyelvünk* 33/3 (2011): 7.

22. Lipp Veronika: Egy ismeretlen műfajelméleti értekezés 1791-ből (Belnay György Alajos A' Lantos Költemények' Leg-főbb Nemének, a' Dalnak rövid meg-tekintése). *Irodalomtörténeti Közlemények 115* (2011): 593–646.
23. Mártonfi Attila: A helyesírás mint szabályrendszer. *Café Babel 65* (2011): 63–71.
24. Mártonfi Attila: *Frissesség* vagy *frissesség*? Mennyire friss a szabályzat? *Nyelv és Tudomány* 2011. 12. 01. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/frissesegegy-frissessege>
25. Mártonfi Attila: Mit állított Kertész Ákos? *Nyelv és Tudomány* 2011. 09. 23. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/mit-allitott-kerteszes-akos>
26. Mártonfi Attila: Kálmán László árnyékra vetődött. Bevezetés a szótárkészítésbe és -használatba. *Nyelv és Tudomány* 2011. 10. 07. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/arnyekra-vetodott-kalman-laszlo>
27. Elekfi László–Laczkó Krisztina–Mártonfi Attila: Ragozási táblázatok. In Itzész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára 3. B–bes.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 1023–1032.
28. Mártonfi Attila: Nyelv és propaganda a náci Németországban. *Nyelv és Tudomány* 2011. 12. 02. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/nyelv-es-propaganda-a-naci-nemetorszagban>
29. Mártonfi Attila: Zárszó a Kertész-vitában? *Nyelv és Tudomány* 2011. 10. 18. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/zarszo-a-kerteszes-vitaban>
30. Buzás Balázs–Csorba Gábor–Simon László: A Föld patás állatainak névjegyzéke. Tudományos (latin), angol és magyar nevek. *Nimród Safari 5/3* (2011): 13–21.
31. Kövecses Zoltán–Szabó Réka: Czakó Gábor: Beavatás a magyar észjárásba. *Magyar Nyelv 107* (2011): 220–227.
32. Szabó Tamás Péter: A megbélyegzők megbélyegzése. *Nyelv és Tudomány* 2011. 01. 21. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/a-megbelyegzok-megbelyegzese>
33. Szabó Tamás Péter: A metanyelv mint interakció. In Váradi Tamás (szerk.): *IV. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia.* Budapest, 2010. 02. 05. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2010 [2011!]. 136–148. URL: <http://www.nytud.hu/alknyelvdok10/proceedings10.pdf>
34. Szabó Tamás Péter: A nyelvről való beszéd kutatása. *Édes Anyanyelvünk 33/4* (2011): 14.
35. Szabó Tamás Péter: A tanár jobban tudja? *Nyelv és Tudomány* 2011. 04. 07. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/a-tanar-jobban-tudja>
36. Szabó Tamás Péter: „A tekintetéből látom”. Tanárok a tanítás sikerességéről. *Nyelv és Tudomány* 2011. 06. 06. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/a-tekitetebol-latom>
37. Szabó Tamás Péter: Amikor a diák javít. *Nyelv és Tudomány* 2011. 03. 21. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/amikor-a-diak-javit>
38. Szabó Tamás Péter: Amikor a tanár javít. *Nyelv és Tudomány* 2011. 02. 18. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/amikor-a-tanar-javit>
39. Szabó Tamás Péter: Búcsú a magolástól. *Nyelv és Tudomány* 2011. 06. 15. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/bucusu-a-magolastol>
40. Szabó Tamás Péter: „Csá” vagy „Mindörökké, ámen”? *Nyelv és Tudomány* 2011. 10. 21. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/csa-vagy-mindorokke-amen>
41. Szabó Tamás Péter: Csevejből mederbe? *Nyelv és Tudomány* 2011. 08. 19. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/csevejbol-mederbe>
42. Szabó Tamás Péter: Fókuszcsoport: ötletelés, értékelés. *Nyelv és Tudomány* 2011. 07. 22. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/mennyire-budosek-a-ferfiak>
43. Szabó Tamás Péter: Forrás- és névjegyzékek. In Itzész Nóra (főszerk.): *A magyar nyelv nagyszótára 3. B–bes.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 972–1022.

44. Szabó Tamás Péter: Határtalan lehetőségek. *Nyelv és Tudomány* 2011. 12. 06. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/hatartalan-lehetosegek>
45. Szabó Tamás Péter: Identitásépítés a metanyelvben. In Szirmai Éva–Újvári Edit (szerk.): *Az identitás szemiotikája. Tanulmányok*. Szeged, 2011. 05. 06–07. SZTE JGYPK, Szeged, 2011. 65–79.
46. Szabó Tamás Péter: Javítás lépten-nyomon. *Nyelv és Tudomány* 2011. 03. 17. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/javitas-lepten-nyomon>
47. Szabó Tamás Péter: Klubtagsági. *Nyelv és Tudomány* 2011. 04. 14. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/klubtagsagi>
48. Szabó Tamás Péter: Küljavítások a tanórán. In Váradi Tamás (szerk.): *V. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest, 2011. 02. 04. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 2011. 129–140. URL: <http://www.nytud.hu/alknyelvdok11/proceedings11>
49. Szabó Tamás Péter: Magyartanárok zavarban. *Nyelv és Tudomány* 2011. 05. 19. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/magyartanarok-zavarban>
50. Szabó Tamás Péter: Melyik szó idegesít? *Nyelv és Tudomány* 2011. 06. 22. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/melyik-szo-idegesit>
51. Szabó Tamás Péter: Mi is az a szleng, és kik beszélnek? *Nyelv és Tudomány* 2011. 10. 20. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/mi-is-az-a-szleng-es-kik-beszelik>
52. Szabó Tamás Péter: Miért nem sikeres az iskolai nyelvtanítás? *Nyelv és Tudomány* 2011. 11. 17. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/miert-nem-siker-es-az-iskolai-nyelvtanitas>
53. Szabó Tamás Péter: „Nem leszünk tudatlanok.” Diákok a nyelvtanóráról. *Nyelv és Tudomány* 2011. 05. 24. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/nem-leszunk-tudatlanok>
54. Szabó Tamás Péter: Nicsak, ki beszél? Befolyásolás és befolyásoltság az interjúban. *Nyelv és Tudomány* 2011. 06. 13. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/nicsak-ki-beszeli>
55. Szabó Tamás Péter: Nyelvjárás: érték vagy kolonc? *Nyelv és Tudomány* 2011. 09. 16. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/nyelvjaras-ertek-vagy-kolonc>
56. Szabó Tamás Péter: (Ny)elvtársiasság. *Nyelv és Tudomány* 2011. 11. 30. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/ny-elvtarsiassag>
57. Szabó Tamás Péter: Nyelvvonókúra. *Nyelv és Tudomány* 2011. 09. 26. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/nyelvvonokura>
58. Szabó Tamás Péter: Okos-e vagy? *Nyelv és Tudomány* 2011. 01. 11. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/okos-e-vagy>
59. Szabó Tamás Péter: „Teljesen kikészültem tőle.” *Nyelv és Tudomány* 2011. 11. 04. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/cseveges-a-csetelesrol>
60. Szabó Tamás Péter: Vagy *de*, vagy *viszont*! Vagy *de viszont*. *Nyelv és Tudomány* 2011. 02. 03. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/vagy-de-vagy-viszont-vagy-de-viszont>
61. Szabó Tamás Péter: Vonalak és emberek: befolyásolás fókuszcsoportokban. *Nyelv és Tudomány* 2011. 08. 01. URL: <http://www.nyest.hu/hirek/vonalak-es-emberek-befolyasolas-fokuszcsoportokban>

A 2012. évi főbb kutatási célkitűzések

A Szótári Osztályon 2012-ben két munkálat folyik: *A magyar nyelv nagyszótára* és az *Új magyar etimológiai szótár*.

2012-ben folytatódik a Nagyszótár 5. *C-dzs* kötetének szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, a címszavak morfológiai kódolása és főszerkesztése, valamint az *e* és *é* betűs kötet szócikkeinek írása és a címszólista összeállítása.

Az *Új magyar etimológiai szótár* munkálataiban folytatódik az etimológiai és szótörténeti szakirodalom feltárása, és a szótörténeti adatok felülvizsgálata. Megtörténik a szócikkek mintegy harmadának megírása a szótári adatbázis-formátumban. Elkezdődik a szócikkek első szerkesztése.